

Eesti Kirjandusmuuseum
Eesti Uuringute Keskus

Dialogid – I Kommunikatsioon, poliitika, tekstiloome

59. Kreutzwaldi päevade
konverentsi kava ja teesid

16.–17. detsember 2015
Tartu

Koostaja: Mare Kõiva

Toimetaja: Kanni Labi

Küljendaja: Diana Kahre

Kaas ja veebileht: Andres Kuperjanov

Kaanepildi autor: Karmi

Konverentsi veebileht:

<http://www.folklore.ee/rl/fo/konve/2015/krzwld/>

ISBN 978-9949-544-76-9 (trükis)

ISBN 978-9949-544-77-6 (pdf)

© Autorid 2015

© EKM Teaduskirjastus

Dialogid, sissejuhatus

59. Kreutzwaldi päevade konverents 16. ja 17. detsembril 2015 teemal “Dialogid – I. Kommunikatsioon, poliitika, tekstiloome” toimub Eesti Kirjandusmuuseumi ja 2015. aastal kavandatud Eesti Uuringute Tippkeskuse koostöös.

Kohtumised tippkeskuse taotluse vormistamise ajal, arutelud, vaidlused ja mõtisklused on viinud mitme uue koostööni, mille 2015. aasta teise poole tegemiste väljenduseks on ühinenud korporatsiooni esimene konverents.

Ettekanded käsitlevad eri vaatepunktidest dialooge ja dialoogilisust, sealhulgas katkenud ja lõpetamata või koguni lõppematuid dialooge. Omaette oluline valdkond on dialoogi puudumine teatud küsimustes ja sellega seoses küsimus, miks meil ühiskonnas enamasti dialoog puudub ja kas see on üldse võimalik.

Konverentsi avab traditsiooniline direktori ettekanne, mille järel kuulutab Kristiina Ehin Eesti Vabariigi läheneva 100. sünnipäeva tähistamiseks kirjandusmuuseumi ja ühenduse Eesti Elulood eestvõttel välja uue üleilmse eluloovõistluse. Järgnevad ettekanded, kus on vaatluse all keelenähtuste dialoogilisus ning kirjutajate suhted tekstide ja kultuurikontekstidega. Plenaarettekanne on Tiit Hennostelt. Esimese päeva lõpus tutvustatakse kirjandusmuuseumi ja partnerite uuemaid väljaandeid.

Konverentsi teine päev keskendub “tavamaailma” ja “virtuaalsuse” sümbolsele ühendamisele, dialoogilisusele poliitika ja religiooni kontekstides.

Konverents lõpeb udmurdi folkloristi, 2015. aasta parima soomeugri filmitegija tiitli kandja Denis Kornilovi lühifilmidega.

KAVA

Kolmapäev, 16.12

11.00 I sessioon

11.00 – 11.15 Urmas Sutrop. Eesti Kirjandusmuuseum 2015. aastal. Kollektiivlepingu allkirjastamine

11.15 – 11.30 Kristiina Ehin. Elulugude kogumisvõistluse väljakuulutamine

II sessioon

Juhatab Anneli Baran

11.30 – 11.35 Mare Kõiva. Dialoogid, sissejuhatus

11.35 – 12.10 Tiit Hennoste. Igavene vigade parandus. Dialoog vigadega

12.10 – 12.20 paus

12.20 – 12.50 Heete Sakhai, Meelis Mihkla, Mari-Liis Kalvik.

Dialoogilisus kõnes: infostruktuuri prosoodia

12.50 – 13.20 Liina Lindström, Maarja-Liisa Pilvik, Kristel Uiboaed.

Keelekontaktid ja nende mõju eesti murrete grammatilisele ehitusele

13.20 – 13.50 Renate Pajusalu. *Sina või teie* ehk kuidas uurida pöördumist

13.50 – 14.40 lõunapaus

III sessioon

Juhatab Urmas Sutrop

14.50 – 15.20 Epp Annus. Dialoogitusest

15.20 – 15.50 Katre Kikas. Jakob Hurda ja Helene Maaseni dialoog – rahvaluulesaadetised, kirjad ja aruanded

15.50 – 16.20 Irina Belobrovtseva. Marie Under kui Boris Pasternaki luule tõlkija

16.20 – 16.30 paus

16.30 – 17.00 Peeter Olesk. Tekstoloogia kirjandusmuuseumis 1980. aastatel

17.00 – 17.30 Janika Kronberg. Välitööde vajadusest ja võimalusest, peamiselt EKLA näitel

17.30 Esitlused:

Külli Habicht. *Heinrich Stahli tekstide sõnastik*

Liisi Laineste. *War matters. Constructing Images of The Others 1930s to 1950s*

Andreas Kalkun. *Seto laul eesti folkloristika ajaloos*

Helen Kõmmus. *Iiuma vägimihe Leigri seiklused*

Neljapäev, 17.12

10.00 IV sessioon

Juhatab Eda Kalmre

10.00 – 10.30 Liisi Laineste. Pagulaskriis Eesti internetis

10.30 – 11.00 Margit Sutrop. Emotsioonide ja kujutusvõime rollist lahkavamate lahendamisel – pagulasküsimustes toimuvate arutelude näitel

11.00 – 11.30 Triinu Ojamaa. Ühest episoodist Kodu- ja Eksil-Eesti kultuurisuhtluse arengus

11.30 – 11.40 paus

11.40 – 12.10 Tõnno Jonuks. Dialoog loodusega

12.10 – 12.40 Atko Rimmel. Kümme minutit võitleva ateistiga (ja kümme minutit ilma)

12.40 – 13.10 Mare Kõiva. Dialogid paralleelmaailmadega

13.10 -14.00 lõunapaus

V sessioon

Juhatab Marin Laak

14.10 – 14.40 Liina Lukas. Herderlikud dialoogid

14.40 – 15.10 Aado Lintrop. Poeem “Jangal-maa” ja mansi eepika – dialoog või möödarääkimine?

15.10 – 15.40 Urmas Sutrop. Muinasjutud: dialoog teiste kultuuridega ajas ja ruumis

15.40 – 15.50 paus

15.50 – 16.20 Mare Kalda. Tehingud teispoosusega aardejuttudes

16.20 – 16.50 Piret Voolaid. Keerdküsimused internetimeemides – verbaalsed dialoognaljad dialoogis visuaalsusega

16. 50 Filmid: Denis Kornilov, udmurdi folklorist ja 2015. aasta parima soomeugri filmitegija tiitli kandja, tutvustab oma filme “Ema” ja “Kurutoy puny” (“Äge koer!”)

Igavene vigade parandus. Dialoog vigadega

Tiit Hennoste

Tartu Ülikool

Märksõnad: suhtlus, dialoog, (enese)tsensuur

Argine spontaanne dialoog ja selles käibivad universaalsed normid on suhtluse aluspõhi. Argidialoogi peale ehitatakse teadvustatud dialoogid ja neid juhtivad kultuurinormid. Neid saadab tsensuur ja enesetsensuur.

- Ettekanne käsitleb järgmisi argidialoogi puudutavaid teemasid:
- Argidialoogi ehituse alus: projekteerimine, naabruspaarid, kostused.
 - Kolm tegevust: kuulmine, arusaamine, aktsepteerimine.
 - Keskne küsimus dialoogis: kuidas parandada katkenud dialoogi.
 - Parandusmehhanism ja selle tööjaotus kui dialoogi põhi.
 - Viga kui kultuuri muutumise mehhanism.

Dialoogilise kõnes: infostruktuuri prosoodia

Heete Sahkai, Meelis Mihkla, Mari-Liis Kalvik

Eesti Keele Instituut

Märksõnad: eesti keel, infostruktuur, lauseprosoodia

Inimsuhtlusele olemuslikult omane dialoogilise avaldub ka keele grammatikas ning seda käsitletakse eraldi grammatikamoodulina morfoloogia, süntaksi, fonoloogia jne kõrval, nn infostruktuurina. See tähendab keelelise sõnumi struktureerimist vastavalt sellele, milline info on dialoogipartnerile (eeldatavalt) juba teada ja millist infot ta lisaks ootab.

Selle põhjal, kui olulist rolli dialoogilise ehk infostruktuur keele grammatikas mängib, jagatakse keeli nn süntaktiliselt konfiguratsioonilisteks ja diskursiivselt konfiguratsioonilisteks (ingl *discourse-configurational*): esimest tüüpi keeltes määravad lauseehituse ja nt sõnajärje moodustajatevahelised süntaktilised seosed (nt predikaat-argument), teist tüüpi keeltes aga olulisel määral infostruktuur (nt uus *vs* antud info, topik *vs* fookus). Üldtunnustatult kuuluvad diskursiivselt konfiguratsiooniliste keelte hulka ungari keel (Kiss 1987) ja soome keel (Vilkuna 1989), kaudsemalt on sama eeldatud ka eesti keele kohta (Tael 1988). Igal juhul on infostruktuur eesti keeles üks keskseid lauseehitust ja sõnajärge reguleerivaid printsiipe.

Süntaktiliselt konfiguratsioonilistes keeltes seevastu väljendub infostruktuur enim lauseprosoodia tasandil. Sellest lähtub veel üks tüpoloogiline jaotus keelte vahel: plastilise prosoodiaga *vs* plastilise süntaksiga keeled (Vallduví 1991). Plastilise prosoodiaga keeltes varieerub primaarse lauserõhu asukoht mh olenevalt infostruktuurist, mitteplastilise prosoodiaga keeltes aga on see fikseeritud. Süntaktilist ja prosoodilist plastilisust peetakse sageli komplementaarseks – kui süntaks on plastiline, on prosoodia mitteplastiline, ja vastupidi. Siiski on näidatud, et need kaks ei välista üksteist: keel võib olla nii prosoodiliselt kui süntaktiliselt plastiline (või mitteplastiline) (Van Valin 1999).

Ettekandes püüame näidata, et ka eesti keel ei ole mitte ainult süntaktiliselt, vaid ka prosoodiliselt “plastiline” keel, analüüsides infostruktuuri prosoodilisi korrelaate. See tähendab ka seda, et dia-

loogilisust ja infostruktuuri tuleb arvestada eesti keele prosoodia modelleerimisel ja mudelite rakendamisel kõnetehnoloogias.

Kiss, Katalin É. 1987. *Configurationality in Hungarian*. Budapest: Reidel, Akadémiai Kiadó.

Tael, Kaja 1988. *Sõnajärjemallid eesti keeles (võrrelduna soome keelega)*. Preprint KKI-53. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.

Vallduví, Enric 1991. The role of plasticity in the association of focus and prominence. – Y. No; M. Libucha (ed.). *Proc. of the Seventh Eastern States Conference on Linguistics*. Ohio: The Ohio State University, 295–306.

Van Valin, Robert D. Jr. 1999. A Typology of the Interaction of Focus Structure and Syntax. – E. Raxilina, J. Testelec (ed.). *Typology and the Theory of Language: From Description to Explanation*. Moscow: Languages of Russian Culture, 511–524.

Vilkuna, Maria 1989. *Free word order in Finnish: its syntax and discourse functions*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Keelekontaktid ja nende mõju eesti murrete grammatilisele ehitusele

Liina Lindström, Maarja-Liisa Pilvik, Kristel Uiboaed

Tartu Ülikool

Märksõnad: keelekontaktid, eesti murded, sagedus, morfosüntaks

Keeleline varieeruvus eesti murretes on seotud ühelt poolt paikse elamisviisiga, mis võimaldab ühes piirkonnas pikka aega säilitada oma keelelisi eripärasid, ent teiselt poolt ka pikaajaliste kontaktidega teiste keelte kõnelejatega, kes piirkonnas on elanud. Nii on eesti murrete keelekasutust mõjutanud eestirootslaste keel (Loode-Eestis ja saartel), vene keel (Ida-Eestis), läti keel (Lõuna-Eestis), soome, isuri ja vadja keel (Kirde-Eestis), saksa keel (üle Eesti). Lokaalsete keelekontaktide mõju eesti murretele avaldub sageli sõnavaras ja häälduses (vt nt Vaba 1997, Must 2000, Juhkam 1998, Norvik 2000, Pall 1982), ent ka grammatikas. Seni ongi keeleuurimises vähe tähelepanu leidnud morfosüntaktilise tasandi nähtused, kuivõrd need ei ole nii selgelt hoomatavad kui sõnavarasuhted ning sageli väljenduvad pigem teatud struktuuride eelistamises teistele. Tekstides avaldub eelistus kasutussageduses, mida saab uurida korpuse materjali põhjal.

Ettekandes vaatleme eesti murrete korpuse materjalide põhjal (www.murre.ut.ee/murdekorpus), kuidas lokaalsed keelekontaktid on mõjutanud murdekeele grammatikat. Fookuses on morfosüntaktilised nähtused: täis- ja ennemineviku kasutamine (*on käinud, oli käinud*), ainsuse 1. isiku asesõna kasutamine (*(ma) ole(n)*), käände või kaassõnafraasi kasutamine (*laua peal ~ laual*) ning *tarvis/vaja*-konstruktsioonid (*mul on vaja ~ tarvis*). Kõigil juhtudel võime kasutussageduse põhjal täheldada erinevusi murrete vahel, mida võib (vähemalt osaliselt) seletada keelekontaktide mõjuga.

Juhkam, Evi 1998. *Eesti-rootsi murdekontaktid*. Käsikiri. Tallinn: Tallinn University, Faculty of Philology.

Must, Mari 2000. *Vene laensõnad eesti murretes*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

- Norvik, Piret 2000. Kirderannikumurde sõnavaralisi suhteid. – Jüri Viikberg (toim.). *Inter dialectos nominaque. Pühendusteos Mari Mustale 11. novembril 2000.* (Eesti Keele Instituudi Toimetised 7). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 184–201.
- Pall, Valdek 1982. Idamurde vahekorraast naabermurretega ja vadjja keelega. – *Keel ja Kirjandus*, nr 5, 246–251.
- Vaba, Lembit 1997. *Uurimusi läti-eesti keelesuhetest.* Tallinn, Tampere: Eesti Keele Instituut, Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.

Sina või *teie* ehk kuidas uurida pöördumist

Renate Pajusalu

Tartu Ülikool

Märksõnad: pöördumine, viisakus, dialoog

Dialoog algab pöördumisest partneri poole; selle abil luuakse osalejaraamistik, mida hoitakse ning arendatakse kogu vestluse kestel. Paljudes kultuurides on näha, et pöördumisviisid muutuvad kogu aeg ja et inimesed on teadlikud pöördumise seosest viisakuse ja suhtlusnormidega. Erinevalt paljudest teistest keelekasutuse valdkondadest arutatakse sinatamise ja teietamise üle kogu aeg ka mujal kui keeleteaduses.

Pöördumine erineb kultuuriti. Ka siis, kui pealtnäha on võrreldavates kultuurides samad vahendid pöördumiseks, ei tähenda see veel, et neid kasutatakse samamoodi. Näiteks on nii eesti, vene kui soome keeles olemas *sina*-vorm väikese ja *teie*-vorm suure vestlejatevahelise distantsi väljendamiseks ja loomiseks, aga see ei tähenda veel, et neis kultuurides sinatatakse, teietatakse või jäetakse eksplitsiitselt pöördumata samadel asjaoludel.

Ettekandes käsitlen eelkõige pöördumise uurimise meetodeid. Seni on eesti suhtlust uuritud eelkõige küsimustike, diskursuse täiendamise ülesande ja intervjuude abil, mis on tänuväärset uurimisvahendid keelte võrdlemiseks, kuid millega saab uurida eelkõige kõnelejate arvamust pöördumise kohta. Reaalset suulist dialoogi uurides saame kõige õigema pildi, kuid seda on raske kasutada võrdlevalt. Ajaloolist vaadet annab ilukirjandusteoste dialoogide uurimine.

Esitan seniseid andmeid, mis on saadud eri uurimustes eesti keele kohta eraldi ja võrdluses soome, vene ja mõnede teiste keeltega. Samuti püüan leida olulisemad metodoloogilised piirangud, mis senistes pöördumise uurimistes on esile tulnud.

Dialoogitusest

Epp Annus

Eesti Kirjandusmuuseum

Märksõnad: “oma” ja “võõras”, kultuurilised kujutelmad, Nõukogude Liit, sotskolonialism, hirm

Ettekanne uurib, kuidas saab toimuda dialoog eri kogukondade vahel, üle “oma” ja “võõra” piiride. Ettekanne põhitees: kogukondade vaheline dialoog toimub kultuuriliste kujutelmade mänguväljal, kuhu mõnikord, vahetevahel, parimail hetkil suudab sisse murda ainutine inimlik kogemus.

Kultuurilistes kujutelmades eristan kolme ajalist tasandit: ühelt poolt kuulub siia kultuurimälu kiht, jagatud lood ja pildid, mis organiseerivad kultuuri mälu edasikandmist. Teiseks, argielus kõige olulisemaks tahuks on kultuuriliste kujutelmade olevikuline osa: kultuuriliselt aktsepteeritud käitumismustrid ja nendega seotud väärtushinnangud. Kolmandaks, kultuurilised kujutelmad pakuvad välja n-ö kultuurilise ootushorisondi: nad “kirjutavad ette”, mida pidada ihaldusväärseks, mille poole püüelda. Need kolm ajalist tasandit on muidugi lahutamatu seotud.

Kultuurilised kujutelmad levivad diskursiivselt, nad sisaldavad peale pedagoogiliste minevikunarratiivide ka nt igapäevaseid õige ja vale käitumise eristusi (pane särk püksi! ära räägi täis suuga!). Kultuurilisi kujutelmi aitavad kinnistada sõlmkujundid, mis on sageli visuaalsed või visualiseeritavad (meil aiaäärne tänavas, Tallinna kilukarbivaade, leedulaste Gediminase loss või Stalini ja Lenini kujutised nõukogude ajal).

Keskendun nõukogude perioodile ja liigun sotskolonialistliku mõtteviisi raamistikus. Nõukogude aja tooniandvaim “oma” ja “võõra” eristus tekkis venekeelse ja eestikeelse elanikkonna vahel. Kas ja kuidas kasutada selles kontekstis koloniseerija ja koloniseeritava mõistet? Kas koloniseerija ja koloniseeritava vahel on võimalik dialoog? Kas kirjandusel on selles kontekstis eri kultuurikogukondi lepitav otstarve?

Lõpetuseks räägin hirmust.

Jakob Hurda ja Helene Maaseni dialoog – rahvaluulesaadetised, kirjad ja aruanded

Katre Kikas

Eesti Kirjandusmuuseum

Märksõnad: Jakob Hurt, Helene Maasen-Varik, kirjavahetus, rahvaluulekogumine, 19. sajand

Rahvaluule kogumise protsessi on kätketud üsnagi mitmeid suhtlusolukordi – koguja kohtumine allikatega, tema suhted ümbritsevate inimeste, teiste kaaskogujate ja kogumist organiseerivate institutsioonide ja/või üksikisikutega. Mõned neist olukordadest toimuvad silmast silma, teised muude meediumite – näiteks 19. sajandi lõpu kontekstis kirjade, raamatute ja ajalehtede – vahendusel. Ent kõik need olukorrad mõjutavad omal kombel seda, kuidas ja mida koguja talletamisväärseks peab, kuidas ta ennast kui kogujat tunneb.

Oma ettekandes keskendun ma rahvaluulekoguja Helene Maaseni (1869–1933) suhtlusele kogumistööd organiseerinud Jakob Hurdaga. Aastatel 1888–1896 saatis Maasen Hurdale 34 rahvaluulesaadetist, 20 kirja ja kaks fotot. Hurt vastas paari kirja, rahvaluule aruannetes olevate märkuste, “Vana kandle” ja oma fotoga. Maaseni kirjades esile tulevad teemad võib sisuliselt laias laastus jagada kaheks – küsimused, mis on otseselt seotud rahvaluulekogumisega (autentsusküsimused, materjali vähesus, üleskirjutuse täpsus jne) ning lõigud, kus Maasen väljendab seda, mida kogumistöö tema kui inimese jaoks tähendab. Ettekandes keskendun ma esiteks neile nn praktilisematele probleemidele ning vaatlen, kas ja kuidas Hurt neile probleemidele vastab. Teiseks aga analüüsin Maaseni kirju Hurdale kui omamoodi ruumi kogujaidentiteedi loomiseks.

Marie Under kui Boris Pasternaki luule tõlkija

Irina Belobrovitseva

Tallinna Ülikool

Märksõnad: tõlkimine kui dialoog, tõlkija – teener või kaasautor

Tõlkimine on üks dialoogi kõige sagedamini esinev vorm. Tõlkija astub algupärandi autoriga dialoogi, vaatamata sellele, kas autor on elus või mitte. Tegelikult toimub dialoog peamiselt tekstide vahel, aga et see dialoog realiseeruks, peab tõlkijal olema tekstist täpne ja sügav arusaamine, terviklik kontseptsioon, algupärandi keele oskus (reaaluse põhjal tehtava tõlke puhul on dialoogi asemel tegemist vahendamisega) ja otsus vabaduse astmest tõlkimise ajal, mis on tõlkimisel võib-olla kõige raskem otsus.

Ettekanne vaatleb seda kõike Marie Underi tõlgitud Boris Pasternaki Nobeli preemia pälvinud romaani "Doktor Živago" viimase peatüki (romaani peategelase luuletused) näitel.

Tekstoloogia kirjandusmuuseumis 1980. aastatel

Peeter Olesk

Märksõnad: tekstoloogia, allikapublikatsioonid, kirjastamine, 1980. aastad

“Eesti tekstoloogia” tähendab järgnevas alusuuringuid ja praktiliste ülesannete lahendamist eesti kirjanduse avaldamisel tekstikriitilisel, st algallikate poolest kontrollitud kujul. Nõukogude okupatsioonikord 1940–1941 ja 1944–1992 võis ses suhtes teha mööndusi teaduse kasuks, ent oli ikkagi määravam kui teaduselt oodatav fundamentaalsus. Seekõrval piiras tekstikriitiliste publikatsioonide võimalusi ka trükiste tehnoloogiline tase (trükipaber, reproduktsioonide täpsus ja köitetehnika). Kümnend 1980–1990 on võetud eraldi vaatlusele kahe küllalt selge sündmuse järgi: aastaks 1979 ilmus lõpuni Kreutzwaldi kirjavahetuse 6-köiteline väljaanne niisugusena, nagu see oli realselt teostatav, ja kirjandusmuuseumis moodustati fondipublikatsioonide sektor, aastatel 1990–1991 sai kirjandusmuuseum teadusasutuse õigusel, mis lubasid publitseerimistööd võrdsustada interpretatsioonilise tööga. Justnimelt “lubasid”, mitte ei taganud. Tollane võit jäi ja on jäänudki poolikuks, ehkki Eesti *humaniora*’s tervikuna on valdkondi, kus allikate teaduslik avaldamine on olnud fundamentaalsem kui eesti kirjanduse läbilõikes. Teksti ja dokumendi avaldamist mistahes kujul võib alati käsitada ka kui puhtärilist ettevõtmist. Võib-olla oli kirjastuse Eesti Raamat see klassikaplaan, mille esitas kirjastuse peatoimetaja asetäitja Jaan Toomla, majanduslikult kalkuleerimata, ehkki kirjastuse juhtkond pidi mõtlema ja mõtleski ka numbriliselt. Kirjandusmuuseumil puudusid kalkulatsioonid tervenisti, sest me lähtusime peamiselt sellest, kuidas teksti või dokumendi publitseerimine on esmasem kui tema enam või vähem juhuslik tõlgendamine. Samasugust joont järgis ka Paul Ariste oma rotaprinttrükistes vadja etnoloogiast. Tegelikult on niisugune lähtekoht vaieldav ja näiksegi, et käesoleval ajal valitseb hoiak viia kultuurilooliste allikate avaldamisel publikatsioonide teaduslikkuse lattu madalamale. Eriti annab see tunda tekstide kommenteerimisel ja fotode legendeerimisel.

Välitööde vajadusest ja võimalusest, peamiselt EKLA näitel

Janika Kronberg

Märksõnad: välitööd, arhiiv, kultuuriloolised kogud

Mõiste “välitööd” on viimase 10 aasta jooksul kõlanud peamiselt folkloristide ekspeditsioonide kontekstis, sisaldades peamiselt suulise pärimuse jäädvustamist, rituaalide ja kombestiku vaatlust ning kohapärimusega seotud maastikuobjektide arvelevõtmist. Rohkem isikustatud kultuuriloolise materjali kogumisel on välitööde mõistet kasutatud harva, isegi tõrksalt või irooniliseltki, kuigi omaaegne KKI korraldas nii retki kui lähetusi kultuuriloolistesse paikadesse just isikuloolise andmestiku kogumise eesmärgil. Ometi leidub siin ka puutepunkte, mille näidetena meenuvad kõigepealt ERA poolel Anu Korbi tegevus Venemaa eestlaste elulugude talletamisel ja EKLA fotokogusid täiendanud Alar Madissoni projekt “Kirjanik ja tema keskkond”.

Oma ettekandes tahan näidete varal rõhutada, et kogude täiendamine ei ole sugugi enesestmõistetav protsess, vaid nõuab delikaatset sekkumist, usalduslikke kontakte ning inimeste teavitamist kultuurilooliselt olulise arhiivimaterjali säilitamise vajadusest ning ka arhiivi üle antud materjali kasutamistingimustest ja võimalikest piirangutest.

Pagulaskriis Eesti internetis

Liisi Laineste

Eesti Kirjandusmuuseum

Märksõnad: pagulased, internet, leim, vaenukõne

Mõned teemad, iseäranis need, mis puudutavad rahvustunnet, rassi, sugu, mõnel juhul ka religiooni ja muid inimeksistentsi ja -identiteedi võtmeteemasid, on alati ja igal pool sütitanud tuliseid diskussioone. Kuigi rahvus jm identiteedikategooriad on aegade jooksul muutunud ähmasemaks ja piirid “meie” ja “nende”, “oma” ja “võõra” vahel on pideva taasmääratlemise küsimus, mitte selgepiiriline ning lõplik otsus, leidub hetki, kui seisukohtade polariseerumine käivitub uuesti ettearvamatu hooga. 2015. aasta pagulaskriis on üks sellistest sündmuste ahelatest, mis on üleilmselt ajendanud kohati leimiks kategoriseeruvaid sõnavõtte ning ühiskonna polariseerumist.

Viimasel kümnendil on Eestis ja maailmas toimunud sündmusi, mis on ajendanud hulgaliselt agressiivseid väljaütlemisi, seda nii anonüümses kui mitteanonüümses veebikeskkonnas (9. mai 2007, terrorirünnakud, pagulaskriis ja Vao pagulaskeskuse põleng jpt). Kirjeldan lähemalt pagulaskriisi ja pagulaste kohta käivaid sõnavõtte kui kõige aktuaalsemat neist. Ettekandes analüüsin dialoogi – või selle puudumist – pagulaskvoote toetavate Eesti elanike ja nende vastaste vahel, keskendudes internetis toimuvatele diskussioonidele ja arvamusalaldustele.

Emotsioonide ja kujutlusvõime rollist lahkarvamuste lahendamisel – pagulasküsimustes toimuvate arutelude näitel

Margit Sutrop

Tartu Ülikool

Märksõnad: emotsioon, kujutlusvõime, lahkarvamus, narratiiv, pagulased

Moraali, poliitika ja religiooni küsimuste üle toimuvates arutlustes näivad mõned lahkarvamusel olevat olemuslikult lahendamatu. Näib, et siin ei aita tavapärase retsept – võtta rohkem aega arutlemiseks, kontrollida, et arutluskäigus pole tehtud vigu, ning kontrollida üle faktid, millel arvamusel põhinevad. Nii filosoofias kui ka igapäevases arutlevas demokraatias on ikka ja jälle tõdetud, et kõik see ei pruugi aidata vastandlike pooli leppimisele lähemale. Tõdemus, et on küsimusi, kus lahkarvamusi ei saagi lahendada, tekitab ühelt poolt küsimuse moraali objektiivsusest ning teisalt praktilise küsimuse, mismoodi korraldada kooselu nendega, kelle arvamusel me ei nõustu (Mason 1993, Gowans 2000, McMahon 2009). Lahendust on nähtud sallivuses (McKinnon 2006) või koguni pandud ette nõustumist, et ei nõustuta (Holm 2010).

Paljudel juhtudel hakatakse enne otsima praktilisi lahendusi, kui on lähemalt uuritud, mis sorti lahkarvamusel on üldse tegu, mistõttu on võimalik, et hinnates valesti ründeobjekti, võetakse kasutusele valed relvad. Hiljuti on mitmed sotsiaalteadlased (Haidt 2012, Bartels 2008) arvanud, et moraali ja poliitika küsimustes on tegemist mitte-ratsionaalsete lahkarvamusel, mis põhinevad emotsioonidel ja intuitsioonidel, mistõttu nad ei allu ratsionaalsetele argumentidele. Kuid emotsioonidel põhinevad lahkarvamusel ei pea olema tingimata mitte-ratsionaalsed. Kõik oleneb sellest, kuidas me emotsioonide olemust mõistame. Mind inspireerib Peter Goldie (2001, 2014) teooria, et emotsioonidel võib olla narratiivne struktuur.

Selles ettekandes üritan näidata, kuidas teadmised, et emotsioonidel on narratiivne struktuur, võiks aidata lahendada emotsioonidel põhinevaid lahkarvamusi. Näitan pagulaste küsimuse üle vaidlemise näitel, et lahkarvamusel taga võivad olla erinevad emotsioonid,

mistõttu ei ole mõtet püüda vastaspoolt ümber veenda, vaid tegelda emotsioonidega. Täpsemalt, püüda muuta seda narratiivset struktuuri või lugu, millega emotsioon koos käib. Olulist rolli mängib sellisel juhul ka kujutlusvõime.

Bartels, D. 2008. Principled Moral Sentiment and the Flexibility of Moral Judgement and Decision Making. – *Cognition*, No. 108, 381–417.

Goldie, P. 2000. *The Emotions. A Philosophical Exploration*. Oxford: Clarendon Press.

Goldie, P. 2012. *The Mess Inside: Narrative, Emotion, and the Mind*. Oxford: Oxford University Press.

Gowans, C. W. (ed.) 2000. *Moral Disagreements: Classic and Contemporary Readings*. London, New York: Routledge.

Haidt, J. 2012. *The Righteous Mind: Why Good People Are Divided by Politics and Religion*. New York: Pantheon Books.

Holm, S. 2010. Euthanasia: Agreeing to Disagree? – *Medicine, Health Care and Philosophy*, No. 13, 399–402.

Mason, A. 1993. *Explaining Political Disagreement*. Cambridge: Cambridge University Press.

McKinnon, C. 2006. *Toleration. A Critical Introduction*. London, New York: Routledge.

McMahon, C. 2009. *Reasonable Disagreement*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ühest episoodist Kodu- ja Eksiil-Eesti kultuurisuhtluse arengus

Triinu Ojamaa

Eesti Kirjandusmuuseum

Märksõnad: Eesti eksilühiskond, VEKSA, kultuurisuhted

Ettekanne analüüsib Kodu- ja Eksiil-Eesti kultuurisuhte kujunemise keerukat ja vastuolulist protsessi. Probleemikäsitluse aluseks on eksilpoliitika Aksel Marga märkmed Helsingi noorsoofestivalist aastal 1962 ja VEKSA vastutava sekretäri Randar Hiire aruanne EKP Keskkomiteele sama sündmuse kohta (EKLA, reg. 2015/91). Teineteist suurepäraselt täiendades moodustavad need dokumendid allika, mis aitab mõista, miks ja kuidas eestlased osalesid külma sõja aegsetel ideoloogilistel festivalidel.

Alates 1947. aastast toimusid idabloki maades regulaarselt kommunistliku suunitlusega ülemaailmsed noorsoo- ja üliõpilasfestivalid; kodueestlased osalesid Nõukogude Liidu delegaatidena, Läände pagenud eestlased jälgisid sündmusi kõrvalt. 1962 toimus festival Soomes – neutraalsel pinnal, ja sellega tekkis II maailmasõja ajal Rootsi pagenud eestlastel soodne võimalus festivali külastada. Helsingis kohtus kaks eestlaste gruppi, kuhu lisaks poliitikutele-ideoloogidele kuulus ka kirjanikke, ajakirjanikke ja muusikuid (Neeme Järvi, Uno Laht, Ilmar Laaban, Harri Kiisk, Ivo Iliste jt). Mõlemad pooled olid kohtumisteks valmistunud. Hiire aruanne näitab, et VEKSA grupi peaülesanne oli selgitada nn emigrantidele “kodumaa nõukogulikkude tänapäeva ja tegelikkust, ühtlasi aga õppida tundma neid endid, nende taotlusi, nende suhtumist üksikutesse kodumaaga ja emigratsiooniga seotud küsimustesse”. Marga märkmetest ilmneb, et rootsieestlaste plaan nägi ette info levitamist olukorrast okupeeritud Balti riikides kõigi festivalidelegaatide ja külaliste hulgas. Lisaks sooviti kodumaalt tulnud eestlastele demonstreerida rahvuskultuuri edusamme eksilil. Abimaterjalina toodi kaasa värsket propaganda-kirjandust, samuti ilu- ja kunstikirjandust ning heliplaate.

Ettekanne püüab vastata kahele küsimusele:

1. Millist taktikat kumbki pool oma eesmärkide saavutamiseks kasutas?
2. Milline oli kohtumistel asetleidnud diskussioonide ja neljasilmavestluste mõju hilisemale kultuurisuhtlusele?

Dialoog loodusega

Tõnno Jonuks

Eesti Kirjandusmuuseum

Märksõnad: loodususund, Eesti, hammasripatsid

Eesti usundit on traditsiooniliselt kirjeldatud kui loodususundit ning alates Oskar Looritsast on levinud laialt tees, mille järgi on eestlased loodushoidlik ja säästev rahvas, kes suhtuvad aukartusega neid ümbritsevasse keskkonda. Seda teesi on taas võimendanud viimase paarikümne aasta jooksul levinud maausuline liikumine, mis rõhutab samuti loodushoiu põlisust Eesti rahvakultuuris. Enamik selliseid järeldusi on põlistatud väljavõtetega peamiselt 20. sajandil kogutud pärimusest ning varasemaid allikaid on kasutatud nende eklektilisuse tõttu harva. Valisin selle ettekande jaoks kõige enam levinud loodusega seotud allikaliigi – loomade hammastest ja luudest tehtud ripatsid – ja püüan nende põhjal vaadata, milline on olnud seos loodusega, millal ja mil moel on seda rõhutatud ning kuidas peegeldavad loomadest tehtud ripatsid suhtumise muutust loodusesse.

Kümme minutit võitleva ateistiga (ja kümme minutit ilma)

Atko Rimmel

Tartu Ülikool

Märksõnad: ateism, religioon, usundiline maailmapilt

Religiooni mõistetakse juba pikka aega keeruka nähtuste, uskumuste, riituste jne kompleksina, seevastu sekulariseerumist (religiooni mõju vähenemist ühiskonnas) ja ilmalikkust on mitmedimensioonilistena hakatud tajuma alles viimastel kümnenditel. Üha enam levib ka arusaam, et ei ole olemas mingit ühtset ilmalikkust – pigem tuleb rääkida mitmesugustest ilmalikkustest ja ilmalikkuse erisugustest väljendumisvormidest. Eesti kontekstis on enim tuntud ilmalikuks kultuuriks või traditsiooniks ateism, seetõttu vaadeldakse ettekandes, mida selle terminiga eri perioodidel on tähistatud.

Dialogid paralleelmaailmadega

Mare Kõiva

Eesti Kirjandusmuuseum

Märksõnad: alternatiivmeditsiin, Maaema mess, uusvaimsed liikumised, ökokülad

Käsitlen ettekandes Eestis kakskümmend aastat aset leidnud Maaema messi ühismustreid, struktuurielemente ja püsijooni. Paljutasandiline üritus alustas 1994. aastal kreedoga: *Biodünaamiliselt õigesti kasvatatud toidu olulisus on maailmas aina paremini teadvustatud. Kui inimesel on füüsilised või vaimsed haigused, siis ta pöördub abi saamiseks arstide, psühhiaatrite, astroloogide, selgeltnägijate või teiste informeeritud inimeste poole. Messi ülesanne on anda teadmisi ja oskusi enda eest hoolitsemiseks enne, kui miski läheb valesti.*

Seesugusena toetas Maaema mess ökoloogiliselt tasakaalustatud elulaadi ja energiatarbimise liikumist, mis oli Eestis alanud ja formaliseeritud juba 1980. aastatel. Samuti toetas see kaudsemalt permakultuuri ja ökokülade liikumist ja oli tihedalt seotud mitmesuguste vaimsete praktikate tutvustamisega. Ettehaaravalt võib isegi üldistada, et messil oli võimalik saada ülevaade alternatiivse/komplementaarse meditsiini suundadest ja terviseprobleemide ennetamisega seotud mittekanoonilistest võtetest ja ravimitest.

Mittehierarhilised väiksemad kogukonnad, suur tolerantsus ja liikmete isiksuslik vabadus, isiksuse arendamine, indiviidi ja rühma võrdsustamine, ökoloogilise tasakaalu taotlemine ja kindlate kohtade väärtustamine, holistiline reaalsuse kontseptsioon on valik märksõnu, millega on iseloomustatud uusreligioosseid ja loodususundilisi liikumisi (Heelas & Woodhead 2005, Healy 2000, Lucas & Robbins 2004 jt). Praeguseks on teadvustatud terviseteenuste saamise ebavõrdsus, mis on tõstnud päevakorda kohalike ja traditsiooniliste ravivõtete reklaamimise, vanade võtete taasjuurutamise ja meditsiinikultuuride vahelised ülekanded; vajaduse ökoloogiliselt tasakaalustatud tootmise ja eluviisi järele, mis asetab messi soodsasse raamistikku.

Messi korraldajad arendasid mitmesuunalisi dialooge: ametlike institutsioonide ja nende esindajatega, kaasati loodus- ja humanitaarteadlasi, praktikuid ja teoreetikuid. Peajooned olid esinda-

tud mitteinstitutionaalsed suunad, õpetused ja maailmavaated, uusususundite esindajad, rahvaravijad, alternatiivmeditsiini võtete kasutajad, ökoloogilise eluviisi toetajaid, tervist toetavate tehnikate ja teraapiate koolitajad ja juurutajad. Oma segmendi moodustasid kunstnikud ja loomeinimesed; kõrvuti praktiliste ravimite, toodete ja diagnoosidega kaubastati kirjandust ja muusikat, võimalust osaleda rituaalipraktikates. Põhiürituse kõrval toimusid kokkutulekud ja erineva auditooriumiga temaatilised, sh terviseüritused.

Piltlikult oli tegemist paralleelmaailmade hulgisüsteemiga, mis vahendas külgnevaid ja ristuvaid sõnumeid, ent ühtlasi toetas individuaalseid maailmapildi ja uskumuste ülesehitamise viise.

Healy, John Paul 2000. *Yearning to Belong. Discovering a New Religious Movement*. Ashgate New Religions. Burlington: Ashgate.

Heelas, Paul & Linda Woodhead 2005. *The Spiritual Revolution. Why Religion is Giving Way to Spiritualism*. Wiley-Blackwell.

Lucas, Philippe Charles & Thomas Robbins 2004. *New Religious Movements in the 21st Century*. Routledge.

Herderlikud dialoogid

Liina Lukas

Tartu Ülikool

Märksõnad: kirjandusteooria, dialoog, Johann Gottfried von Herder

Minu ettekanne on ajendatud käesoleva aasta septembris Tartus toimunud rahvusvahelisest Balti kirjakultuuri sümposionist “Kontinent Herder: sümpaatia, empaatia ja antipaatia poliitikas ja poeetikas”.

Herderit on pikka aega ikka nähtud ühekülgse autentsusteoreetikuna. Kuid see autentsuse-kinnitus ei ole Herderi puhul monoloogiline, see ei juhi enesekapseldumisse, autismi või isolatsiooni, vaid, vastupidi, dialoogi: Herder näeb iseendani jõudnud, oma eripära tunnetanud indiviidi, kultuuri, rahvast alati dialoogis teistega. Dialoogilisus on tema jaoks identiteediloome konstitutiivne element. Herderi sooviks on mõista – inimest, ajalugu, rahvast, kultuuri, inimkonda. Tema teoreetiliste püüdluste eesmärgiks on parem tunnetusteooria. Nii sümpaatia, empaatia kui ka antipaatia tähendavad suhet, dialoogi. Dialoogilisus on see, mis on viimastel kümnenditel toonud Herderi välja “eekriitilise Kanti” või “antivalgustaja”, romantismi “eelkäija” või ideoloogilistest hinnangutest koormatud rahvusluse ja rahvuse mõistete kontseptueerija kitsast nišist interdistsiplinaarsete uuringute keskmesse.

Ettekandes vaatlen, milliseid dialooge taotles Herder kirjandusteoorias.

Poem “Jangal-maa” ja mansi eepika – dialoog või möödarääkimine?

Aado Lintrop

Eesti Kirjandusmuuseum

Märksõnad: soome-ugri rahvaste kirjandus, eepika, mansi eepos, mansi folkloor, mansi mütoloogia

Minu huvi soome-ugri rahvaste (kunst)eepeste vastu on põhjustatud viimaste aastate jooksul ilmunud, trükijärjekorda ootavatest või veel töös olevatest ja tõlkija poolt hõimurahvastele omistatavatest pikematest poemidest, mida ühendab see, et kõik need on kirjutatud vene keeles ja vene autorite poolt. 2014. aastal jõudis eesti lugejani Mihhail Hudjakovi teos “Köldösini aeg. Lugulaul udmurdi vägilas-test”, järgmisel aastal tuli poodidesse Anatoli Spiridonovi “Jugorno”, peagi on ilmumas Kallistrat Žakovi “Birmia” ja töö käib Mihhail Plotnikovi poemi “Jangal-maa” kallal. Loetelu tekitab küsimusi. Kõigepealt huvitab mind kui folkloristi see, mil määral nimetatud teosed peegeldavad udmurdi, mari, komi ja mansi rahvaluulet. Teiseks on oluline küsida, kuidas suhtuvad nimetatud rahvad ise neisse tekstidesse. Kolmandaks paneb imestama, mis põhjusel kirjutasid teise rahvuse esindajad nii mahukad poemid just nende rahvaste pärimust silmas pidades. Neljandaks – kas neis tekstides on midagi olemuslikult ühist?

Ettekandes vaatlen eespool nimetatud taustal lähemalt Mihhail Plotnikovi teost “Jangal-maa”, mis ilmus 1933. aastal koos autori pikema artikliga mansi eepikast ja vene luuletaja Sergei Klõtškovi töötlusega “Võidukas madur Vaza”. Oluline on mainida, et Plotnikov ise nimetab oma tööd mansi poemiks ning kirjeldab selle näitel niinimetatud mansi uut eepikat, vastandades seda vanale traditsioonilisele pärimusele. Analüüsides poemi vormilisi ja sisulisi aspekte, kasutatud “pärismaist” sõnavara ja seoseid mansi mütoloogiaga, jõuan järeldusele, et kuigi “Jangal-maa” sisaldab mõningaid mansi pärimusega seostuvaid detaile, on see tervikuna siiski Plotnikovi looming, mis lähtub autori soovist luua kirjandusteos, mis võiks vene kultuuriruumis konkureerida Henry Wadsworth Longfellow “Haiavata laulu” tõlkega.

Muinasjutud: dialoog teiste kultuuridega ajas ja ruumis

Urmas Sutrop

Eesti Kirjandusmuuseum

Märksõnad: muinasjutud, motiivid, koloriit, "Lumivalguke"

Kui lugeda maailma rahvaste muinasjutte, siis kohtume kaugete kultuuride ja maailmadega. Muinasjutud kõnetavad meid. Muinasjutte lugedes selgub, et need kauged maad ei olegi nii kauged ega võõrad. Inimesed jutustavad lugusid, nende teemad ja süžeed võivad olla üpris sarnased. Erinevused on pigem pinnapealsed. Mõnedes kultuurides on lood palju väljenduslikumad ja emotsionaalsemad, tunded mäsevad ning pisaratejõed voolavad ning vahelduvad ülimalt rõõmuga.

Aga ühine on see, et armastus võidab, et kurjus saab karistatud. Kuigi jah, karistus võib olla väga julm. Kuri peab punaselt hõõguma aetud raudkingades end surnuks tantsima või rebitakse ta hobustega lõhki. Vahel on hea aga nii hea, et palub, et kurja ei karistatakski, ehk kasvab niisama ümber.

Lugedes teiste rahvaste muinasjutte, näeme, et seal tegutsevad samasugused inimesed nagu meie, et me pole teistest millegi poolest paremad ega halvemad. Endalt tuleks küsida: mis loo me teistele rahvastele vastu räägime? Kuidas me neid kõnetame?

Tehingud teispoolsusega aardejuttudes

Mare Kalda

Eesti Kirjandusmuuseum

Märksõnad: muistendid, aardejutud, maagia, ohverdamine

Aardejuttude hulgas eristub rühm muistendeid, milles inimeselt nõutakse varanduse saamiseks järgmisi toiminguid:

- valada seitsme venna veri;
- anda teatud arv päid või hingi;
- tuua ristimata laps, lammas tallega, emalepa kärbis, kana kahe pojaga;
- loovutada see, kes kodus kõige enne vastu tuleb, või see, kes hõlma all;
- lasta kitsel kolmel jalal tantsida;
- ohverdada hingeline ja tossuline.

Muinasjutuentsüklopeedia artikli "Sage" autorid osutavad muistendiuurimises suhteliselt harva käsitletud vanematele kihistustele, mille üheks näiteks on ka ohverdamise teema (Röhrich & Uther 2004: 1028). Loetletud muistenditüüpide tõlgendamise võimalus on niisiis jälgi-da, kuidas jututegelased kingituste tegemise ja andide toomise teel suhtlevad üleloomuliku sfääriga ning missugused tagajärjed sellel on.

Teine lähenemisnurk lähtub seisukohast, et kui ka on põhjendatud ohverdamise kategooria, kajastub niisugustes aardemuistendites kultuurilaenuline, spetsiifiliste aardemaagiliste võtete arsenal.

Muistendite tähelepanelikul lugemisel selgub, et juttudes tegeldakse eriliselt veel ühe inimsuhete valdkonnaga – varaliste tehingute-ga. Iseärasuseks on muidugi raskesti defineeritav jõud äripartne-rina teise inimene asemel. Timothy Tangherlini on sellises võtmes käsitletud taani muistendeid, kus inimtegelane parandab mäealuste olendite katkisi tööriistu ning saab hiljem selle eest ka mõistlikku tasu, ilma et see tingimata ohtlik oleks (arhailisemas traditsioonis kindlasti oli). Tangherlini järeldeb, et jutud kajastasid vajadust leida uusi tehingupartnereid ka väljaspool tavalist suhtluskonda ning et kuigi riskiga seotud, oli uutel suhtel perspektiivi.

Ettekanne keskendub ohverdamise, maagia ja vahetustehingute kategooriate tähenduslikkusele vaadeldava juturühma tõlgenduses.

Röhrich, Lutz & Hans-Jörg Uther 2004. Sage. – R. W. Brednich (ed.).
*Enzyklopädie des Märchens: Handwörterbuch zur historischen und
vergleichenden Erzählforschung*, 11. Berlin, New York: Walter de
Gruyter, 1017–1049.

Tangherlini, Timothy R. 1998. Barter and Games. Economics and
the Supernatural in Danish Legendry. – *Arv. Nordic Yearbook of
Folklore*, No. 54, 41–62.

Keerdküsimused internetimeemides – verbaalsed dialoognaljad dialoogis visuaalsusega

Piret Voolaid

Eesti Kirjandusmuuseum

Märksõnad: dialoognaljad, digitaalfolkloor, internetimeemid, keerd- ehk naljaküsimused, uudisfolkloor, visuaalfolkloor, osalusmeedia

Üks tänapäeva elujõulisemaid mõistatuste alaliike on keerd- ehk naljaküsimused (rahvapärases kasutuses ka nipi-, pilaküsimused, nüüdismõistatused) – küsisõnalise või küsisõnaühendilise algusvormeliga mõistatused, millega kaasneb huumor. Neid küsimuse-vastuse-vormis dialoogilisi nalju on peetud nüüdisajal üheks levinumaks huumorivormiks, millel on kindel koht lingvistilistes huumoriteooriates (nt Salvatore Attardo ja Victor Raskini verbaalse huumori üldteooria (*General Theory of Verbal Humor – GTVH*) representatsioonimudeli juures on mõistatuste, esijoones keerdküsimuste küsimus-vastus-vorm üks narratiivsete strateegiate põhivariante). Neid on nimetatud ka dialoogilisteks anekdootideks, kus suulises esituses laieneb küsimus-vastus-struktuuriline dialoog rääkijalt kuulajale. Täheldatav on sarnasus mõistatuse struktuuriga: rääkija esitab kuulajale justkui mõistatuse, kuid vastust temalt ei oota, ja väga sageli annab ise lühipausi järel ootamatu teravmeelse vastuse.

Oma dialoogivormi ja lühiduse poolest sobib žanr efemeerseteks kiirnaljadeks, rahvapäraste vaatekohtade manifesteerimiseks. Sündides ja levides meediapõhjalise uudisfolkloorina, reageerib see nt pävakajalistele (poliitilistele, olmelistele vmt) reaalelu sündmustele.

Interneti ja sotsiaalmeedia tingimustes on märgata sõnaliste keerdküsimuste üha massilisemat illustreerimise ja visualiseerimise suundumust, mida võib vaadelda žanri dünaamikana. On tekkinud keerdküsimuste uued meemilised, multimodaalsed ja -meedialised esitusviisid, mida iseloomustavad nt kirjalikkus, digitaalsus, visuaalsus.

Ettekandes otsin vastuseid järgmistele küsimustele:

- Milliseid keerdküsimusi illustreeritakse ja millised on levinumad võtted?
- Kui sageli ja mil viisil on illustreerimiseks inspiratsiooni saadud digitaalsest ajast pärinevatest keerdküsimustest?
- Mida visualiseerimine varem ainult verbaalses vormis levinud keerdküsimuse žanrile sõnumi edastamise seisukohast esteetiliselt, emotsionaalselt juurde annab: kas toimib pigem verbaalse teksti illustreerimine (täiendamine) visuaalsega, pildi illustreerimine verbaalse tekstiga? Või moodustub verbaalse ja piltkujutise dialoogis tähenduse mõistmise aspektist uus lahutamatu ühtne tervik?

Ettekande allikaine moodustavad peamiselt naljasaidilt Meeldib.ee salvestatud visualiseeritud keerdküsimused. Meeldib.ee on AS-i Postimees meelelahutuslik veebileht, kuhu saavad avaldamiseks lisada oma teoseid (nalju, fotosid, videoid) kõik registreeritud kasutajad. Keskkonna esitatud nõuded eeldavad autorilt, et loodud “teos on tema enda intellektuaalse loominguga tulemus”. Folkloristi jaoks on tegemist anonüümse rahvaloominguga, mille puhul on folkloorile omaselt raske eristada, millal lisab autor varem olemasoleva, kuulnud-nähtud pala, millal omapoolsete lisandustega variatsiooni, millal aga (käesoleva ettekande kontekstis keerdküsimuse vormitunnustega) täienisti enda loodud teose.

Ettekande foonil pakub võrdlusmaterjali u 25 000 teksti sisaldav andmebaas “Eesti keerdküsimused” (www.folklore.ee/Keerdkys, Voolaid 2004).

Ettekanne valmis projekti IUT22-5 toel.

Attardo, Salvatore & Victor Raskin 1991. Script theory revis(it)ed: joke similarity and joke representation model. – *HUMOR. International Journal of Humor Research* 4, No. 3/4, 293–347.

Frank, Russell 2011. *Newslore: Contemporary Folklore on the Internet*. Jackson: University Press of Mississippi.

Shifman, Limor 2013. *Memes in Digital Culture*. The MIT Press Essential Knowledge Series. Cambridge: MIT Press.